پشكنینی كۆمەڵگای كوردی لەبەردەم تۆتالیتاریزمی پیاوسالاریدا

مەجید عەزیز
(ئەمەریكا)

(١ - ٢)

«هیچ كۆنسێپتێک هەڵگری دەرەوەیی بوون نییە» (١)
لیڤیناس

«من دەڵێم: ئەمڕۆ، نووسین هی ژنانە. ئەمە تەنیا وورووژاندن نییە، مەبەست لەوەیە ژن دانی پێدادەنێت كە ئەوی تر هەیە» (٢)
هێلین كیۆكس

«لە كۆمەڵگایەكدا كە تەنیا بۆ پیاوان دروستكرابێت، بلیمەتی تێدا نییە؛ بلیمەت لەناو بوونێكی فەمینینانەدا دەژی. ئەوە ڕاستە: كە فەمینین گەرانتی و متمانەكردنی سێكسوالیتەی ئینتیلێكتوالیتە كردنی جیهانە» (٣)
واڵتەر بەنجامین

ئەم پشكنینە نووسینە هەوڵدانێكە بۆ قسەكردن لەسەر واقیعی كوردی بەگشتی، هەوڵێكە لەبەردەم ئاشكراكردنی سیاسەتی پیاوسالاری. هەرچەندە ڕەنگە بۆ من لێرەدا كارێكی هەندە ئاسان نەبێت، بتوانم ڕووناكی بخەمە سەر تەواوی (وردەكارییەكانی) لایەنەكانی ئەم بابەتە، چونكە شۆڕبوونەوە بە ناو تەواوی كایەكاندا، بۆ خۆی پێویستی بە كایەی جیاواز دەبێت بۆ خوێندنەوە، لەبەر ئەوەیە بەناوی هەوڵێک نرخاندوومە، كە زیاتر دەیەوێت ئاماژە بە لاوازییەكانی ئەم كۆمەڵگایە بكات لەبەردەم فەمینینبوونی خۆیدا. دیارە. ئەمە وەكو ئاماژەم بۆ كردووە، پشكنینی لاوازییەكانی بوونی كەسایەتی و شوێنی كراوەیی مرۆڤیشە وەكو (تاكەكەس) لەنێو خودی ئەم واقیعەدا. پێوەندییەكانی ژیان و هونەریش تێیدا بەو

شێوەیەی هەیە، ڕادەیەکی ئەوتۆ بەخۆیەوە نابینێت، ئەمەیش بۆ خۆی شتێکی تریشمان پێدەڵێت، ئەویش ئەوەیە: ئەم واقیعە لەئاستە کۆمەڵایەتییەکەیدا فۆرمێکی تەقلیدی هەیە بە هەموو شێوەیەک لەبەردەم فەزای تاکەکەسدا. ئەمەیش هەستێکی سەرەتایی و نامۆدێرنی پێدەبەخشێت لەبەردەم نەکراوەیی و نا شادی خۆیدا، لە ئاست کرانەوە و ئازادبوونیدا.

بەمانایەکی تر، ناوهێنانی واقیعی کوردی، بەدەر نییە لە گوزارە نەکردنی ئووسوڵیەتێکی پەتریارکی بەگشتی. ئووسووڵیەتی گشتێتی واقیعەکە، شاردنەوەی ئووسووڵیەتی گۆڕانەکانی تاکەکەس مانیفێست دەکات، واتە کۆشوناسیەکی زاڵ دەبەخشێت بەسەر هەموو کایەکانەوە، یان وەک هەندێک لە نووسەر و ڕۆشنبیران بە (کۆمەڵگای خێڵەکی) ناوی دەهێنن و پێناسەی دەکەن. ئەم ناوهێنانەی کۆمەڵگای کوردی، هۆکاری بەهێزی هەیە کە بەرگری لەو ئاماژەکردنە دەکات، بەڵام فرەیی کۆمەڵایەتی لەناو تەواوی پێوەندییەکاندا بە گشتی ئەو بەڵگەیە دەسەلمێنن، کە نوقمی ناو تەمومژی هەستە هەرەوەزی و کۆلێکتڤیەکەیەتی. باشتر وایە ناوی بنێین کۆمەڵگایەکی پێش ئاستەکانی کرانەوەی خۆی، نامۆ بە ئاستەکانی کرانەوە لەبەردەم ئیرادەی ئیندڤیدواڵەکانیدا. کۆمەڵگایەک نامۆ بە یاسا، بە ئازادی و یەکسانی تاکە کەسەکان و مەقامی تاکەکەس لەناو شوێندا وەک لاشەکان، نامۆ بە سەرەتاکانی سیکیولاریزە بوون و مانەوەی لەناو ئاشناییەتییەکی یەکگرتوویی ئایینیانەدا. ئەگەرچی لە ڕووی دەرەوەدا خۆیشی مکیاج کردووە بە فۆرمەکانی مۆدێرنبوون و بانگەواز کردنی سیکیۆلاریزمبوونی خۆی. واتە، کۆمەڵگایەکی داخراو فۆرمی ئیندیڤیدوالیەت، تیایدا بەگشتی بەرقەرا نییە، ئاماژە کردنیش بە ناسیکیولاریزەکردنی پێوەندییەکانی، خەستبوونەوەی دەسەڵاتی پیرۆزگەرایی و ئایینگەراییە تیایدا بەشێوەیەکی توند. بەمانایەکی تر، تاکو ئەم چرکەساتەیش لەنێو چەمکی پیرۆزگەراییدا خول دەخوات و دەیەوێت لە لیبرالیزەیشن و سیکیولاریزەشن تێبگات (ئەمەیش هیوابینی تێدا هەیە، چونکە دەیەوێت بزانێت و فێری ئەو چەمکانە بێت و کەم و زۆر ئیشیان پێبکات). ئەوەی ئێمەیش لێرەدا مەبەستمانە لەو ناو هێنانەی سەرەوەدا (سیستەمی پیاوسالاری)، وێنەی ئەو تەقلیدییەتەیە بەگشتی، دەیخەینە ژێر ڕووناکییەوە. وەک چۆن پتەوی و پێکەوەیی و یەکێتی وێنا دەکات لە وێنەی جەستەیەکی پتەو و یەکگرتوودا، لەکاتێکدا شوێنی تاکەکەسی تەمومژاوی دەبێت و هەندا بووە. ئەم وێنەیە لە جوامێری یەکگرتن و پێکەوەیی هەر جۆرە ماناو دەلالەتێکی پیرۆز و ڕۆحیش بسەلمێنێت، بەڵام هەرگیز لە دەرەوەی سەپاندنی تەقلیدیەت، کۆنەپارێزی، سیستەمی تاقانەیی، ناجیاوازی، ناکراوەییدا نییە، ئەم جەغداندنەیش لێرەدا بۆ ستراکتۆرەکانی ناو یەکێتی و هەلومەرجەکانی ئەو پیرۆزیەی ناو شوناسی گشتی، پێویستی بەخوێندنەوە و هەڵوەشاندنەوە هەیە، ئەویش لەپێناوی بانگەوازی ئازادییە فەردییەکاندا، ئیندیڤیدواڵیزمدا لە هەستە هاوچەرخەکەیدا. بە کورتی تاکو کۆلێکتیڤیزم (وتاری پێکەوەیی) نەخرێتە ژێر فشار و هەڵوەشاندنەوە، بوونی تاکایەتی و هورووژمی ئیندیڤیدواڵیزم ناتوانی چالاکانە خۆی بسەلمێنێت. کە دەشڵێم ئەم هەوڵدانە، تەماشایەکی گشتییە بۆ واقیعی کوردی، چونکە لەڕاستیدا، نەمانتوانیوە بەشێوەیەکی تایبەتی ئیش لە وردەکارییەکانیدا، ئەم کارە بکەین. بۆ نموونە کایەی تایبەتی (کۆمەڵناسی) لە وردەکاری کۆی بوارەکاندا وەکو سیستیماتیک. ڕەنگە ئەمەیش بۆ خۆی نەبوونی کەرەسەکان بێت بۆ قسەکردن لەسەر ئەم واقیعە، ئەمەیش هەژاری و نەدارییە لە دەست نیشان کردنی لاوازییەکانی کۆمەڵگای کوردی بۆ خۆی، نەک هەر لە ئاست ئەو تایبەتیانەی لیبرالیزمی خەفەکردووە، بەڵکو بە هەمان پرۆسێسەدا لایەنەکانی ڕۆشنبیری و ڕیکۆردی فاکتەکان بەشێوەی سیستیماتیک تورهەڵداوە، ئەمەیش وا دەکات لایەنەکانی پێکەوەیی و هەروەزی بەسەر لایەنەکانی عەقڵانیبووندا زاڵبکات. ئێمە ئەم کارەمان جێبەجێ کردووە لەپێناوی ئاماژەکردنمان بە ژیانی ئیندیڤیدواڵ و دواییش زۆر بە تایبەتی بۆ ئاماژەدان بە ژیانی ژنان لەناو خێزان و کۆمەڵگادا بەگشتی.

کۆی تەوەرەکانی ناو ئەم لێکۆڵینەوەیەش دیارە لە پێناوی ئەو گوتارەدایە و قوولبوونەوەیە کە بەرەو ئیمیجی فەمینین و کراوەیی بڕوات، بەڵام ئەمەیش

لەپێناوی هەستە لیبرالیزمەکەیەتی، بۆ کۆمەڵگا. واتە هەرگیز باوەڕم بە سیاسەتی زاڵبوون و سەرکوتکردن نییە لە هیچ لایەنێکەوە بۆ لایەنێکی تر، بەڵکو باوەڕم بەو بەرجەستە بوونەوەیە هەیە کە لەنێوەندێکەوە مامەڵە لەگەڵ بیرکردنەوەدا دەکات لەپێناوی ڕاگرتنی ڕێژەیەک لە هارمۆنی بوون و باڵانسدا. بەم ئاراستەیە بێت، هەموو سیستەمێک مایەی خوێندنەوە و ئیشپێکردن و ڕەخنە و پیاداچوونەوەیە، نەک وەرگرتنێکی ڕەهایانە.

ناکۆکیبوون و داڕووخانی ماڵی کۆن لەسەر پایەکانی شوناسی پێکەوەیی کە خود تیادا هەڵگری هەمان وێنەی ئەوانی ترە. شوناسێکی یەکگرتوو لەنێو نمایش کردنێکی تۆتالیتارانەدا و ڕووت کردنەوەی فرەیی و پلورالێتیدا بۆ تاکەکەس. واتە ئەوەی حکومەتی لۆکاڵی کوردی لەناو (خێزان) و دەرەوەی خێزانیشدا نمایندەی دەکات چییە؟ سیاسەتی پاراستنی ستراتیجیەتی پێکەوەلکاندێکی زۆر پتەوە، کە خود بە ئاستەم دەتوانێت وێنەی کەسایەتی خۆی بکێشێت، لە هەستە هاوچەرخەکەیدا. کاتێک باس لە واقیعێکی بەو شێوەیە دەکەین، دیارە دەمانەوێت (دیموکراسی و جیاوازیبوون) لەنێو خێزان و تەواوی ئینستووتەکانی کۆمەڵگای کوردیدا وێنا بکەین و ئاماژەی پێبدەین ئەگەر بەشێوەیەکی ڕادیکاڵیش بووبێت. لە ڕاستیدا هەر ئەمەیش مەبەستی ئێمەیە بۆ ئەم تەوەرە، واتە باسکردنی باوک- پیاوسالاری هەرگیز لە دەرەوەی ئازادی و ژیان و مافەکانی تاکەکەس نییە.

لەپێناوی نووسینی ئەم کتێبەدا، هەموو ئەو لایەنانەمان خستۆتە نێو بۆتەیەکی گشتییەوە، بەڵام لەگەڵ لاوازییەکانیدا بەرامبەر سروشتێکی کراوەتر بۆی. واتە بەرامبەر جیهانبینییەکی ناپیاوانە و زۆرنا تایبەتگەرا لە سیاسەتی سێکسوالێتیدا.

ئەم فشارەیش بێگومان فۆرم و سیستەمەکانی عەشقبازی لەگەڵ تۆتالیتاریزمدا باس لێوە دەکات. بەم تۆتالیتاریزمە، دیارە مەبەستم لە پێکەوەیی و پتەوی جەستەی ئەو واقیعەیە کە فەردانیەتی شاردۆتەوە و زەمینەی بۆ یەکێتیەکی پیرۆزی ئایینی لێک چوویی خۆش کردووە. کردنەوەی شوێن و ڕێگە بۆ کایەی ئیندیڤیدواڵیزم، بە هەموو شێوەیەک لەسەر یەکگرتوویەک بەڕێوە دەچێت کە لەسەر پرنسیپەکانی تێگەیشتن لە کۆمەڵگای جیاوازی ئێمە بینا بووبێت، ئەمەیش قووڵبوونەوەیەکی وردو درشتە لەسەر ڕەخنەکردنی ئەو جەستەیەی دەیەوێت تەواوی جەستەکان لەناو خۆیدا کۆبکاتەوە و لە سێتێک نۆرم و عادەتی مۆرالێتیدا پێوەندییەکان قووتبدات. ئەمە بە کۆلێکتیڤی کۆمەڵی و هەروەزییە لەوێنە پیاوانەکەیدا، بەمانایەکی تر باسکردن لە جیاوازی، باسکردنە لە ناپیاوەتی کردنی گەردوونی تەواوی کایە کۆمەڵایەتییەکانیش. لێرەدا دیارە ئەم چەمکی [ناپیاوان]ەیەمان بۆ ئەوە بەکارهێناوە کە بتوانین لە ڕێگای ڕەخنەکردنی کۆمەڵگایەکی پیاوانەوە هەوڵی کۆمەڵگایەکی ناپیاوان بدەین. دیارە لێرەدا کۆمەڵگای ناپیاوان، کۆمەڵگای ژنان ناگرێتەوە، بەڵکو شتێکی ترە، هەروەها ئەم چەمکی ناپیاوانەیەش بەو شێوەیە بەکارناهێنم کە کۆمەڵگای ژنان بهێنینە ئاراوە. من بۆیە ئاماژە بەم زاراوەیە دەکەم، دەمەوێت بڵێم، کۆمەڵگایەکیش نییە، هەر بە تەنیا کۆمەڵگای پیاوەکان بێت بە تاقی تەنیا، بەڵکو کۆمەڵگایەکی کراوە، بریتییە لە کۆمەڵگای (هەمووان)، ئەم کۆمەڵگای هەموومانەیە، یان ئەم زاراوەیە، لەناو کۆنتێکستە تیۆلۆجیەکەیدا زۆر بە پێویست دەبینم بۆ نرخاندن و هەڵسەنگاندنی ڕێزگرتنی مرۆڤایەتی. ئەویش ئەوەیە، ئەگەر کۆمەڵگای تاقانەیی بخرێتە ژێر فشارەوە، ئەوە ئەوەی دەخرێتە ژێرفشارەوە بوونی ستراکتۆری بیرۆکەی تاقانەییشە، یان هەلومەرجی بوونی تاقانەییەکەیە لەسەروو کۆمەڵگاوە، واتە (خوداوەند)، ئەمەیە ناوم هێناوە بە تیۆلۆجێکردنی مرۆڤایەتی. دەمەوێت لەناو تەمومژی توندوتیژی سیاسەتی سێکسوالیتە کە هەڵگری بیرۆکەی تاقانەیی و خودایە، بخەمە ژێر ئاراستەکانی خوێندنەوەوە بۆ هەلومەرجێکی ترەوە. هەوڵی ئەم کراوەییە، بە ڕووی ڕەگەزە هیومانییەکانی هەردو جێندەردا وەک مرۆڤایەتی دەبینێتەوە، چیدی کورتکردنەوەی لایەنێک بۆ کۆمەڵێک هۆکار، یان تەنانەت تیۆر و قوتابخانەی بیرکردنەوەیش، گەورەترین ئەستەم و ڕێگرە لە بەردەم خاسیەتەکانی کراوەییدا. بەتایبەتی خودی ئایین و تیۆلۆجی پیرۆزگەرایی و فۆرمەکانی فەلسەفەی ئیفلاتوونی و ئەرستۆییانەیش لەناو ڕەنگدانەوەی ژیانی ڕۆژانەدا پێویستیان بە فشار لەسەر کردنە. نەک هەر ئەمەیش،

بگره قــوتابخــانه و ڕێچکەی فــەلســەفی تریش، وەک شۆپنهاوەریزم و فرۆیدیزم و هیگڵیزم و مارکسیزمیش.

کاتێک هەندێک لە بیرمەند و قوتابخانە فیکرییەکان ئەگەر بەناوی لیبرالیزمشەوە مانیفێستی مرۆڤایەتی دەکەن، بەڵام لە کۆتاییدا نەیانتوانیوە، یان باشتر بڵێم نەیانویستووە لەو هەستە زۆر شەخسانی و تۆتالیتاریستیەدا لە ئایدیۆلۆجیاکردنی قەیرانەکان لە خوێندنەوەکانیاندا خۆیان بپارێزن. هۆی سەرەکیش دوو جەمسەر دەگرێتەوە، ئەویش پابەندە بە جەغدانەوەی فۆرمەکانی پیرۆزی و زاڵکردنی شێوازێک لە ئایینیبوونی خوێندنەوەکان بۆ کۆمەڵگا و دواییش دژایەتی کردنی فۆرمەکانی ئیندیڤیدوالیزم بەجۆرێک لە جۆرەکان.. بەسروشتی کردنی کۆمەڵگا لە ئاستێکی مرۆڤ دۆستانە و ژیان دۆستانەدا، گومانی تیادانییە دەبێت لە هەموو جۆرە لۆگۆسێنترالێک پاقژ بکرێتەوە. یان بخرێتە ژێر ڕووناکی عەقلانیتێکەوە بەدەر لە ستەمەکانی ئایدیۆلۆجیکردنی. واتە لەمەڕ واقیعی کوردیدا، نیگەرانی و ئاگادارییەکانمانی لێ تیژ بکەینەوە، هیچ نەبێت (ڕووە شەڕەنگێزو توندو خراپەکانی) بەتوندی بخرێتە ژێر ڕۆشناییەوە. گومانێکی گەورە بتوانێت وەک کولتوورێک بۆ نەوەی نوێ بیپارێزێت. ئەمەیش گومانکردن لە کۆلێکتیڤیبوون و هەرەوەزیبوونی خێزان و کۆمەڵگایە بەڕاستی و قسەکردنیشە لەسەر [فاکتە کۆمەڵایەتییەکان] کە دەروازەیەکی دەوێت بۆ کۆمەڵناسیکردنی ئەو قەیرانانە. نیشانەکانی نیگەرانیبوونی کەسەکانە لەبەردەم فۆرمەکانی ستەمکاریدا بەگشتی، لەژێر کۆدەکانی هەستە پێکەوەبییەکان. بێگومان کۆمەڵگایەکی پیاوانەیش، وەک کۆمەڵگای ئێمەی کورد، هەرگیز لە دەرەوەی سیاسەتی ستەمکارانە نەبووە، بەڵام کۆمەڵگای ناپیاوانە، پانتایی شوێن فراوانتر دەکات بۆ ئەو بوونەوەرانەی (پیاو) نین، ئیدی ژن یان منداڵ بن یان مێرمنداڵ بن، واتە تەواوی مرۆڤایەتی لە ئاست شوناسی گشتی کۆمەڵایەتی دابەشکراو، هەروەها ناسینەوەکانی خۆیشی وەک خۆی دەخوازێت لەناو شوێندا. بەم کارە سروشت لە مانا تەقلیدی و بەپەترپارکییەکەیدا دەردەکەوێت، ئەمەیش چرکردنەوەی کولتووری بیناکردنە بەرەو کراوەیی. بەمانایەکی تر، کولتوورێک بیەوێت سیمپتیمەکانی فاشیزمی خۆی بناسێتەوە، دەبێت پێکەوە تەماشای هەردوو کایەی کۆشوناسی کۆمەڵگا و خودشوناسی تاکەکانیشی بکات. هەوڵیش بۆ ناسینەوەی جۆرەکانی سیماکانی فاشیزم، کە بەهەموو شێوەیەک بڵاوبۆتەوە بەناو کۆمەڵگادا لە هەستە پیاوانەییەکەیدا، پێویستی بە خوێندنەوەی گرنگ هەیە و دواییش هەڵتەکاندنی ستراکتۆرەکانی. لێرەدا ئەگەر وەکو فەلسەفەیش ئاماژە بەم لایەنە کولتوورییە بدەین، ئەوە بە هەموو شێوەیەک دەبێت خاسیەتێکی گرنگ و زۆر قووڵی هەست کردن (بە عەدەمییەت) بخەینە ژێر ئیشکردنی فیکریمانەوە، بەبێ ئەمە ڕەنگە هیچ بەرهەمێکمان نەبێت. ئەم پرۆژە (عەدەمییە) بهێنین و کاری پێبکەین لە ناسینەوەکانماندا بۆ تەواوی ڕەگەزەکانی مانەوە و نیشتەجێبوون لەناو جیهانی کۆن و تەقلیدیدا، چونکە ئەم عەدەمییەتە، هەڵگری ڕۆحێکی شادە و بە پێچەوانەی ڕۆحە ئایینییەکەوە لەناو هێڵە کۆمەڵایەتییەکاندا دەردەکەوێت و هەڵگری ئاراستەیەکی جیاوازە بۆ تەماشاکانی [کۆشوناسی، خودشوناسی]. دەمەوێت بڵێم لە چرکەساتی هەستکردن بە تەواوی ئەو تەموموژییەی کۆمەڵگای تاقانەیی، بۆ خۆی، پیاوسالاری لەبەردەم بە سروشتی کردنی نۆرمە فاشی و ستەمکارەکاندا دروست دەکات. بە تەنیا بوونی ئەو عەدەمییەتەیە دەتوانێت دیوی ژیان لە ئاستە شاد و کراوەکەیدا ئاشکرا بکات. عەدەمییەت ئەوە وەک هەستکردن بە لێپرسیارێتیبوون لەناو ژیاندا بەگشتی، بەشێوە زۆر بێ سنوورەکەی گرنگی خۆی هەیە بۆ بەرپرسیارێتی بەرامبەر کایەکانی نوێگەری، چونکە نەک هەر گومان لە شتەکان دەکات، بەڵکو قێزیشیان لێدەکاتەوە. بۆچی وا دەڵێم، چونکە بە ناسروشتکردنی ئەو فۆرمانەی بەرهەمی سیاسەتێکی دوور و درێژن لە چەوسانەوەی مرۆڤ بەناوی هەر شتێکەوە بێت و نۆرمالیەتی (ئاساییبوون) کۆمەڵگا کردوویەتی بە هەلومەرجە سروشتییەکانی خۆی لە ژیانی ڕۆژانەیدا. ئەم ستراکتۆرانەیە پێویستیان بە هەڵوەشاندنەوە هەیە، بەمەیش بەبێ بانگ کردنی فۆرمێکی پێویست لەو عەدەمییەتە هیچ شتێک ڕوونادات، هەڵوەشاندنەوە بۆ

خۆی ناوکی سیستەمی بەداڕووخانکردنی سیستەمە تەقلیدییەکانە کە ڕێگای لە کردنەوە و جیاوازییەکان گرتووە.

من لێرەدا کاتێک باس لە عەدەمییەت دەکەم، دیارە وەک پرۆسەیەکی کولتووری و ڕۆشنبیری ئاماژەی بۆ دەکەم، دیارە زیاتر مەبەستم لەو مۆدێلە [نیتشەییە]یە کە باسی لێوە دەکات، ئەویش عەدەمییەتێکە بەرامبەر کولتووری مرۆڤی بچووک ئایینی و هەڵگری فۆبیاکانی خۆیەتی لە ئاست مانەوەیدا وەک خۆی، ئەگەر نەهیلیزمی نیتشەیی وەربگرین، بەشێوە زۆر هیوابەن و ئامێزگەرایییە ئایندەییەکەی بۆ ژیان، ئەوە بە هەموو شێوەیەک نۆرمەکانی چەوساندنەوەی ناو جیهانی کۆمەڵگای تاق شوناسی دەخرێنە ژێر پرسیارەوە و هەموو فۆرمێک لە پیرۆز و یەکگرتوویی ناو ژیانی کۆمەڵگا کە ستەمکاری بەرهەم بهێنێت، بە هەموو شێوەیەک گومانی لێدەکرێت، چونکە کولتوورێکی باڵاو کراوە ئامادە نییە بۆ کەسەکان خۆیانی تێدا ببیننەوە، هونەر و ئاستە بەرزەکانی مرۆڤایەتی ئامادەنییە بۆ خۆناسینەوەی خۆی لەناو کۆمەڵگادا. ئەوەی ئامادەیە، بوونی نۆرمەکان و عادەتەکانی ناو کولتوورێکی کۆن و ستەمکارانەیە، ئەم کولتوورە، نوقمی فاشیەتی خۆیەتی بە مۆدێلە پیاوانەکەیەوە (فالوسێنرۆمەکەیەوە).

ئەگەر هەر بەهەمان شێوە بیرکردنەوەی نیتشەیی لێرەدا قسان بکەم، ئەوە دەبێت مندالەکانی ناو سیستەمی پیرۆزگەرایی و ئاسمانگەرایی و خوداگەرایی (کۆمەڵگای پیاو و خێزانی پیاو) بە هەموو شێوەیەک کە هەڵبوەشێندرێنەوە، چونکە نیتشەوییەت لە هەستە زۆر ڕادیکاڵەکەیدا گومان لە ڕەگوڕیشەکانی ئایین و خوداییەت دەکات و حەقیشێتی وابکات، چونکە نۆرماڵبوونێک هەیە لەناو ئەو کایانەدا پڕن لە ستەمکاری و بێڕێزیکردن بە مرۆڤایەتی. ئەم هەڵوەشاندنەوەیەیش لەخۆیەوە ڕوونادات، بەڵکو پێی وایە بە بێ ئەو ڕۆحە عەدەمییە ناتوانێت باس لە هیچ داڕووخان و تێکدانێکیش بکات هەرچەندە بیرۆکەی نەهیلیزمی نیتشە، بە هەموو شێوەیەک لەبەردەم ئایین و بیرکردنەوەی ئایینی و میتافیزیکییەکان لەناو جەنگەکانیدایەتی و کۆمەڵگای ئێمەیش بۆ خۆی کۆمەڵگایەکی ئایینی و کۆلێکتڤ و میتافیزیکییە لە ئوسوڵی خۆیدا. خوێندنەوەی نیتشە بە هەستە خودگەراکەی بۆ خۆیشی دەبێتە کاردانەوەیەک بۆ ئەو کۆلێکتیڤیەتە.

واتە چیدی لەبەرئەوەی کۆمەڵگای کوردی کۆمەڵگایەکی وایە و لەبەردەم بەکارهێنانی ئەو (نەهیلیزمەدا) وەک کایەیەکی ناو ژیان و کولتوور کێشەمان دەبێت؟ بێگومان بەڵێ، بەڵام پێشم وایە خودی کێشەکەیە، دەتوانێت مانا و چەمک ببەخشێت بەسەلماندنی ئەو پرۆسێسە. من لێرەدا بۆیە باسم لە ئایین کردووە یان بەگشتی ئایینتان بیردەخەمەوە، چونکە ئۆبجێکتی سەرەکی بۆ نیتشە، ئایین نییە بەو هەستەی کە فشار دەکاتە سەر ئایین، بەڵکو فشاری ئەو تەواوی ئەو جیهانبینییەیە کە نوقمی خەون و خەیاڵی (خودایە) یان (ڕێلمەکانی ترە لە واقیع) بەڵام لە هەستە فەلسەفییەکەیدا، کاتێکیش دەڵێت، خودا مردووە، بە هەموو شێوەیەک مەبەستی لەوەیە کە میتافیزیک بە دیوە فەلسەفییەکەیدا مردووە، هەرچەندە مەرگی خودا بۆ نیتشە هیچ نییە، جگە لە مەرگی فەلسەفەیەک، کە خوداکان خۆیانی تیادا مانیفێست دەکەنەوە، نەک مرۆڤایەتی. واتە ئەم مەرگەی ئەو کە زۆر بایەخی پێداوە، هەروەها هێڵێکی سەنتراڵ و تەواوکەری کۆی بیرکردنەوەی نیتشەیە، وەک کە فەیلەسووف نووسەرێکی ناو جیهانی مۆدێرنە، بە هەموو شێوەیەک بەستراوە بە ڕەخنەکانی تەمومژی ئایینی میتافیزیکیەتەوە، دواییش بەخودی کولتوورەکەوە. کۆی بەرهەمەکانی نیتشەش بریتییە لە مەرگی فەلسەفەی میتافیزیک و جەنگی گەورە بەرامبەر فەزا ئایینییەکە. بە کورتی نیتشە بۆیە دەنوسێت تا دژی ئیفلاتوون بنووسێت، ئیفلاتوونیش هەڵگری ڕۆحی میتافیزیکی فەلسەفەی ڕۆژئاواییە.

بەهەرحاڵ کە باس لە گرنگی ئەو هێڵە دەکەم بۆ بیرکردنەوە لە کولتووری ئێمە، دیارە لەبەر هەمان هۆیە و تەواوی ئەم نووسینەشی داگیرکردووە، ئەویش لەبەرئەوەی کۆمەڵگایەکی ئایینی شایستەی خوێندنەوەیە، هەروەک چۆن کتێب و تێکستە ئایینییەکان شایستەی خوێندنەوەی تیۆلۆجین.کە دەڵێم عەدەمییەت گرنگی خۆی هەیە بۆ ناو ڕەوتەکانی ژیانی ئێمە، دیارە مەبەستم لە

وەرگرتنەوەی خودی ڕەگەزە مرۆڤایەتییەکەیە لەناو کایە کۆلێکتڤییەکەی کۆمەڵگادا. بوونی ئایین و کاریگەریی ئایین لەناو کۆمەڵگای ئێمە و تەواوی مرۆڤایەتیدا، بۆ خۆی کاریگەری دەعوەتکردنی (کاردانەوەی) ئەو [عەدەمییەتە] دەکات بۆ ناو ژیانمان، چونکە نیتشە کاتێک بانگەوازی (مەرگی خودا) دەکات، لە ڕاستیدا مەبەستی لە مەرگی خوداکانی فەلسەفەیە بە هەموو هەستێک، فەلسەفەی ترادیسیۆن کۆمەڵگای ترادیسیۆن، کولتووری ترادیسیۆن بیرکردنەوەی ترادیسیۆن، بە تایبەتی خودای ئەم فەلسەفەیە، وەک لەسەرەوە ئاماژەم پێداوە ئیفلاتوون و فەزا میتافیزیکیەیەتی واتە جیهانبینی ئیفلاتوونیزم.

بە کورتی، ئەم نەهیلیزمەی لێرەدا ئاماژەی بۆ دەکەم بە هەڵگری گیانێکی چالاک و کراوە دەبینم و بە هەموو شێوەیەک بەو بۆچوونەی فوکووە بەستراوەتەوە کە دەڵێت: دەبێت خۆمان دروست بکەین، هەروەک بەرهەمێکی هونەری(٤)، چونکە ئەمە دەبێتە پراکتیزەکردنی کەس لەبەردەم ئیتیکدا، بەو شێوەیەی دەیەوێت نمایندەی بوونی خۆی بکات لە دروستکردندا، و «لە هەوڵی ئەوەی» سیاسەتە خودی خۆمان، بیروبۆچوونی ئیتیکی بۆ فوکو دەبێتە دیدێکی سەنتراڵ لە دواهەمین کاریدا: چۆن یەکێک بتوانێت خودگەرایییەکی وا دروست بکات و گەشەی پێبدات و ببێتە ئەنجامی سەرچاوەیەک بۆ بەرەنگاریکردن لەبەردەم زۆری و بڵاوی دەسەڵاتدا؟ دیارە ئەمەیە وای لێدەکات کە وەک ئیتیک باس لە سیاسەت بکات»(٥)

بێگومان دروستکردنی ئەم خودە کەسە، لە مامەڵە کردنەوەدا بۆ «ئیتیک وەک سیاسەت» دیارە بە هەموو شێوەیەک ڕزگارکردنێتی لەناو تەمومژی میتافیزیک و ئایین و کولتووری خەساندنی ئەو خودە کەسەیە. چیدی ئەم خودە بەدەست سیستەمی ئایینییەوە، سیستەمی ڕەهاگەری فەلسەفەوە، سیستەمی مۆراڵێتییە باوەکانی ئایینییەوە خەسێندرابێت.

بەگشتی قسان بکەم ئەمە ئاماژەکردنە بۆ دەرچوون لەو بازنە ئۆدیبییەی بۆتە کەناڵێکی کلاسیکی بۆ تەماشاکردنی شتەکان و دواییش ئەو هەستە دیکارتییەی هیچ شتێک لەناو (خۆیدا) نەبێت هەستی پێناکات و نایبینێت و ئاگاداریشی نییە، تەنیا ناوەوەی خۆی نەبێت. بەمانایەکی تر بانگەوازکردنی خودێکە لەناو کولتوور و هونەردا زۆر لە نیتشەوە نزیکە، واتە بە هەموو شێوەیەک لە دەرەوەی چەمکە تەقلیدی و ئایینییەکەیدایەتی. بە هەمان شێوە من باوەڕم بەو (مەرگە) هەیە بەناو کەناڵەکانی کولتووری کۆمەڵگای پیاوانەیی کوردیدا کاریگەری خۆی دروست بکات و چالاک بێت. بۆ نموونە ڕەخنەی زۆری دەستەی نووسەرانی پرۆژەی (گۆڤاری ڕەهەند) لە نەوەدەکانەوە باشترین ئاوڕدانەوەیە لەم ئەنجامگیرییە گشتییەی ئاماژەم بۆ کردووە.

بەگشتی ڕەخنەی پرۆژەی ئەو گۆڤارە [ڕەهەند] ڕەخنەیە لەم ئاستەوە بۆ کرانەوەی خودی کۆمەڵگا لە هەموو ئاستەکانیدا، بەڵام لەناو هێڵە فیکرییەکانەوە، ئەمەیش پرنسیپەکانی گۆڕان و هەستکردنە بە فەزای دیموکراسییەت لەناو کایەکانی ژیاندا بۆ ئەم کایەیە. واتە لووتکەترین ئاستی خۆی کە هەستی ئایینییە. [دیارە من دەڵێم ئایینی، ئەگینا ڕەخنە و نووسینی ئەو نووسەرانە، بەشێوە حەرفییەکەی لەسەر ئایین نییە، بەڵکو لەسەر خوانێکی گشتییە کە تینوێتی بۆ دیوەکانی تری خودو کۆمەڵگا لە هەستە کراوەکەیدا وەردەچەرخێنێت] و دواییش کە ڕەخنەی (چەمک و بوونی حزب) دەکەم. دیارە ئەم ئاماژەکردنانە بەلای نەوە بۆ خۆیان هەمان ئاماژە کردنە بەچەمکی (مەرگی خودا)، بەڵام لە فۆرمە جیاوازەکاندا بۆ ئەم چەمکە، لەبەر ئەمەیە لەسەرەوە وتوومە تیۆلۆجیکردن، گرنگترین ئاستەکانی ناو فەزای کولتوور و کۆمەڵگایە وەکو ڕەگەزێکی زیندووی بیرکردنەوە. بەمانایەکی تر دەستخستنە سەر گرنگی و زەرورەتی ڕۆشنبیری لە هەستە مۆدێرنەکەیدا تینوێتییە بۆ فۆرمێک لە دەسەڵات، بەمەیش بۆ خۆی کارکردن و دۆزینەوەی فۆرمێکە لە سیاسەت لەبەردەم ئەخلاقدا، یان بەرەنگاربوونەوەیەکە لە ئاست تیۆلۆجییەکەدا کە نۆرمەکانی کۆمەڵگاو حزب و حکومەت دەیسەپێنن بەسەرماندا، بە هەمان ئەو کۆدانەی ئیش بۆ (پیرۆز) کردن دەکەن، بەڵام لە شێوازی جیاوازدا. واتە کۆدەکانی متکردن وماڵیبوون و بێدەنگی کردن، هەمان کۆدە میتافیزیکییەکانیشە، بەڵام لە کۆنتێکستی جیاوازدا.

بەمانایەکی تریش مەرگێکی ڕەمزی مەجازی دەبێت زۆر بە زیندوویی بتوانێت ئیش بکات و پرۆژەی هەبێت، هونەر ڕەنگە گرنگترین کەناڵ بێت لێرەدا. بێگومان خوێندنەوەی ئەو کۆمەڵە بابەتە گرنگەی ناو ژمارە کۆنەکانی (ڕەهەند) کە دیومن، توانیویەتی بە هەموو شێوەیەک ورووژان و بەرەنگاربوونەوە و خۆ ئامادەکردن بهێنێتە بەردەم جیدیەتی دروستکردنی ئەم کاراکتەرەی دەبێت بەناوی ڕۆشنگەرییەوە لەبەردەم سیستەمی (مالیبووندا) لەدایک بێت. کە ناوی (حزب)یشم هێناوە وەک قودرەتی تاقانەی ناو کۆمەڵگا، دیارە بۆ خۆی ئاماژە کردنیشە بەهەمان هەست و بیرکردنەوەی میتافیزیکی لەئاست بونیادە زۆر تەقلیدییەکەیدا بۆ کەسایەتی مرۆڤی کوردی لەناو تەمومژی بیرکردنەوەیدا بۆ سیاسەتکردن، وەک ئەندامی حزب، ئەندامی خێزان، تەنانەت وەک ئەندامی ناو دەزگای دڵداریکردن و خۆشەویستی کردن و هاوڕێیەتی و هاوسەرێتی کە بارگاویکراون بەو هەستە تۆتالیتار و تاقانەییە. تیۆلۆجیکردن لەم ئاستەوە، تیۆلۆجیکردنیشە لە ئاستێکی ترەوە، کە بریتییە لە سەپاندنی هەستە زۆر تاقانەیی و خوداییەکە لەناو کایەکی کۆلێکتیڤبووندا. بەو شێوەیەی کە (حزب) جێگای ئۆتۆرێتی و دەسەلاتی (خودا)ی گرتۆتەوە، واتە ئەوەی پێویستە لێرەدا هەبێت و لە دایک بێت، بوونی ئیندیڤیدوالی عاقڵ و بوێرە لەبەردەم کایەکانیدا، بەمەیش ئاگاداری و وریابوونەوەیە لە فەزای ڕۆشنگەری ڕۆژئاوا کە ئارەزووی قووڵی کارکردنی گۆڤاری [ڕەهەند] بووە بە جۆرێک لە جۆرەکان. بەمانایەکی تر ئەو ڕەخنە توندەی کە زۆر پێویستە بەناو هێڵە عەدەمییەکەیدا تێپەڕێت و هەبێت، ئەوەیە کە دەیەوێت بانگەوازی، (مەرگی) سیاسەتی تۆتالیتارییەت و یەک شوناسی و تاقانەیی بکات و ئەم مەرگە، ئەگەر کۆتایی پێهێنانێک بێت لە هەستکردن بە ستەمکاری ، ئەوە هەمان مەرگە بۆ تۆتالیتاریەتی فەلسەفە و تۆتالیتارییەکی ناو خێزان و کۆمەڵگایش لەیەک کاتدا. وەکو وتوومە ئەمە فۆرمێکە لە تیۆلۆجیکردن بۆ خۆی.

تاکو ئەو کاتەی کۆمەڵگای کوردی بە سیمایەکی پیاوانەوە خۆیمان پێ پیشان بدات و خۆیمان پێ بناسێنێت، ئەوە هەوڵ و ئیجتیهاد بۆ کۆمەڵگایەکی ناپیاوانە دەبێت لە ئارادا بێت و زیندوو بێت، چیدی سروشتی مرۆڤ لە هەستە تووڕە و یاخییەکەیدا لە دایک دەبێت.

ڕەنگە لێرەدا ئاوڕدانەوەیەک بۆ (ڕاپەڕین)، بریسکەی ئەو هەرووژمە بێت بۆ ڕۆشنگەرێتی و مەدەنییەت لەم دەروازەیەوە، هەروەها شوێنی خۆیەتی ئاماژە بە یەکێک لە نووسەرەکانی ڕەهەند بدەم. بۆ نموونە، کاک مەریوان وریا قانیع لەوتارێکدا (یەکگرتن یان جیاوازیبوون) دەڵێت: «ڕاپەڕین خۆی نوێترین داهێنانی سیاسی ئەم سەدەیەی ئێمەیە» (٦) ئایا لە ڕاستیدا کاک مەریوان دەیەوێت لە هەستە جیاوازەکەیدا بڵێت مرۆڤی نوێ یان کەسی نوێ لە ئاستی ڕاپەڕیندا لە دایکبووە یان لە دایک دەبێت؟ چونکە ئەگەر هیچ نەبێت لەناو زماندا ئەو دەڵێت، ئەم سەدەیەی ئێمە توانیبێتی شتێکی نوێ دابهێنێت، ئەوە ئەو شتە نوێیە ڕاپەڕینە؟ بێگومان ئەم هەستەی ڕاپەڕین لە بەرزترین پلەیدا تەوزیف دەکات بۆ چەمکی (نوێ)، بە هەموو شێوەیەک لەناو هەستە ڕۆشنگەریەکەیدایە، چونکە ئەوەی کردوویەتی داهێنانێکی گرنگە، ئەویش دووبارە بریتییە لە خودی ڕاپەڕین (یاخیبوون)، واتە یاخیبوونی مرۆڤ، بۆ خۆی مامەڵەیەکیشە لەناو چەمکی نوێدا، ڕەنگە لەم ئاستەدا ئەگەر بگەڕێمەوە بۆ بیرۆکەی (تیۆلۆجیکردنەکە) کە لەسەرەوە چەند جارێک ئاماژەم بۆ کردووە، ئەوەیە کە بەڕاستی لەناو ئەم (نوێییەدا) شتێک هەیە فێری خواردنی حەرامان دەکات، چونکە هەمیشە لەبەر ئەوەی (نوێ) دوژمنەکانی خۆی هەیە، بە جۆرێک لە جۆرەکان بۆ خۆیشی دەبێتە خواردنی میوە حەرامەکە. مرۆڤی نوێیش ، لە ڕۆشنگەری خۆیدا دەتوانێت شت دابهێنێت، چونکە ناترسێت و بێدەنگ نابێت، هەرچەندە لێرەدا ئەوەی تەواوی هاوکێشەکەی دەبات بەڕێوە (داهێنانی سیاسییەکەیە)، بەڵام ئەوەی من زۆر بەلامەوە گرنگە بیرۆکەی خواردنی میوە حەرامەکەیە لەناو چەمکی (ڕاپەڕیندا)، واتە تیۆلۆجیکردنەکەیە بەرەو دەروازەیەک بۆ تێکشکاندنی فۆرمەکانی ستەمکاری لەناو هاوکێشە تۆتالیتار و تاقانەییەکەیدا، بەهەرحاڵ دیارە ئەو چەمکی ڕاپەڕینە هەڵگری یاخیبوونێکە بەرەو خۆ کردنەوە

و ئامادەبوون بۆ گۆڕانکاری لە هەستە زۆر نوێیەکەیدا و گۆڕانکاری هەرچۆنێک وەریدەگریت، هەرگیز لە دەرەوەی چەمکی داڕووخان و خاپوورکردنە نەهیلیزمە نیتشەکەیدا نییە، ئەم گۆڕانانەیش لەبەردەم داخراوی کۆمەڵگای یەکگرتوو و کۆلێکتڤدا قوت دەبێتەوە، واتە یەکگرتنەکەی کە پێویستی بە ڕاپەڕین هەیە. هەروەها «لە دنیای ئێمەدا گوتاری یەکگرتن گوتاری کۆبوونەوەی تاکە ئازادەکان و گرووپە ئازادەکان نییە لە دەوری بەرنامەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی کە لایەنی کەمی داخوازەکانیان بۆ دابین بکات، بەڵکو گوتاری یەکگرتن بۆتە گوتاری موناوەرات و تەحالوفی دوو نوخبە کە لە شەڕێکی کوشندەدان لەسەر دەسەڵات و پاراستنی مەوقیعی کۆمەڵایەتی خۆیان» (٧) هەرچەندە ئەم لێکدانەوەیە بەرجەستە بوونەوەیەکی سیاسییە لەخۆیدا، بەڵام لەدەرەوەی ئەو هەستەیشدا نییە کە من بۆی دەچم و دەمەوێت کەڵکی لێوەربگرم. هەرچەندە ڕووناکییە بۆ کۆمەڵگای کوردی لەو هەستەدا لەبەردەم مامەڵەیەکی (نەتەوەییانەدا)، بەڵام من بەهەمان شێوە و دواییش بەناو کەناڵەکانی یەکگرتن و کۆلێکتڤیبوونێکی هەرەوەزیانەدا بەری خۆمی دەدەمێ و خوێندوومەتەوە، چونکە چەمکی (یەکگرتن) هەڵگری چەندین ئیشکال و کۆد و نهێنی و ڕیتواڵ و تەمومژی خۆیەتی. ئەگەر هەرچۆنێک تەماشای ئەم یەکگرتنە بکەیت، سا ئەگەر لەناو خێزانەوە بێت، یان لەناو کۆمەڵگاوە بێت، لەناو دامودەزگا کۆمەڵایەتییەکانەوە بێت، یان دەزگا حکومەتی و حزبییەکانیشەوە بێت، دەتوانین بەو دەروازە ئایینیەدا تەماشای بکەین، کە بریتی بێت لە «موناوەرات و تەحالوف»ی هێزێکی سەپێندراو بەسەر کایەکانی بیرکردنەوەدا، چونکە یەکگرتن دەبێتە گوتارێک، ڕەهەندەکانی بوونی کۆمەڵگا دەکوژێت لەناو ڕێزگرتنی تاکەکەسەکانیدا بۆ جیاوازی و دیموکراسی. دواجار کۆمەڵگای پیاوانە، نەک هەر ناتوانێت هەڵگری هەلومەرجێکی هاوچەرخ بێت (لیبرال و دیموکراسی و سیکیولار) لەم هەستەیدا، بەڵکو بە هەمان شێوە لەسەر قوربانییەکانی خۆی دەژی، بێگومان فۆرمی یەکگرتن بۆ خۆی فۆرمی ستەمەکان و تاوانەکانە لەناو کۆمەڵگای بەو جۆرەدا (کۆمەڵگای باوکان کە هەمیشە لەمناوەرات

و تەحالوفن لەسەر بنەماکانی پیرۆزی و ڕەهاگەری سێکسیزم و فالۆسنترۆسیزم)، تەنانەت بوونی یاسایی و حاکمیەتی بەڕێوەبردنی عەقلێەت و سیاسەت شێوازێکە لە پیاوانەیی بوونی نێو ئەو جیهانە، فالۆسێنترۆمدا. واتە فالۆسیەتی کۆمەڵگای یەک جێندەر بەسەر جیاوازییەکاندا. بەمەش سیاسەتی جێندەر چالاکانە کار دەکات، نە سیاسەتێکی کراوەتر و بێ جێندەر سیکیولارانە، کە بتوانێت [شوێن] وەک کراوەیی هەموو مرۆڤەکانی تێیدا ببینێتەوە، بەڵکو تەحالوف و موناوەرەتەکان دەکات بە هەستێکی تر بۆ ئەم دەربڕینەی کاک مەریوان، ئەگەر دەربڕینەکانی خۆمی بۆ زیاد بکەم: ماسکەکانی خودا دەخەنە سەر دەموچویان، دیارە ئێمە لێرەدا لەشێوە گشتییەکەیدا، ئەم بابەتەمان خستۆتە ژێر ڕۆشناییەوە و کاتێکیش دەڵێین بەگشتی، مەبەستمان لە بەوێناکردنی کۆی شتەکانە لە دیتنەوە و پێکەوە گرێ دراوی خۆیانەوە لە هارمۆنیای خۆیاندا، وادەکەن گومانەکانمان لە دایکبن، کە دەڵێم هارمۆنیا، هەرگیز بەشێوەیەکی پۆزەتیڤانە مەبەستم نییە، تەنیا بەوە بەکاری دەهێنم کە کۆمەڵگای کۆلێکتیڤ لە ئاستە فاشیزمەکەیدا، دەیەوێت پێمان بڵێت هارمۆنیا و یەکێتی ناوکی کۆلێکتڤیەتە، یان ناوکی ئارامی و خوانی پێکەوەییبوونە لە هەستە پیرۆزەکەیدا، بەڵام ئەوەی لەناو ئەو هارمۆنیایەدا هەیە، هیچ نییە جگە لە بەردەوامبوونی سیاسەتی ستەمکاری ڕۆژانە. ئەم ستەمکارییەیە ئاماژە بە زەرووەرەتی هەلومەرجی (نەهیلیزم) یان (ڕاپەڕین) دەدات. نە هیلیزم هەوڵ بۆ دیتنی شادی و لایەنەکانی ژیان و کولتوور دەدات بەرەو دیدی تر، بەم سروشتەیشی دەبێت لایەنە هونەری و ئیستێتیکییەکەی خۆیمان پێشان بدات. بەمانایەکی تر کاتێک کۆمەڵگای کوردی لە دەرەوەی ئەو نهلیزمەدا خۆی دەبینێتەوە، دیارە لایەنەکانی هونەری بوون و کولتووریبوونی لە ئاستە نەهیلیزمەکەدا پێنەگەییوە و لە دایک نەبووە. کولتووری تاقانەیی بالادەست، هەڵگری وتارێکی ناوەکی و ڕۆحیانەیە (کۆلێکتیڤ و هەرەوەزی و پێکەوەیی) نەک کولتووریکی ناتاقانەیی (جووتەیی، جیاوازی، فرەیی) نائایینی و دەرەکیانە بێت لە ئاستی مرۆڤایەتیدا. دیارە لێرەدا بۆ بەکارهێنانی واقیعی کوردی ویستوومانە بچینە

نێو هەلومەرجێکەوە لە ڕێگایەوە وێنەی تاکایەتی و کەسێتی کوردی بنەخشێنین لە ئاکامی واقیعی نێو کۆلێکتیڤی و ئایینییەکەیدا. مەبەستمانە باس لە واقیعی کوردی بکەین لەسەر پرنسیپەکانی پێوەندی و گەمەکانی سیاسەتی پەتریارکی، ئەم سیستەمە هەموو مرۆڤێتی و هیومانیستی نێو (خێزان) و (کۆمەڵگا)ی خەساندووە و گەیاندۆتە ئاستی هیچگەرایی. بەم کارە ئەوەی ڕۆشنایی دەکەوێتە سەر هەموو نهێنی و شتە شاردراوەکانی جیهانی کۆلێکتیڤبوون و یەکگرتوویی کۆمەڵگا و خێزانن، لەو هەستەدا کە فۆرمێکی پیرۆزی کۆی کردوونەتەوە و هەرگیز هیچ پیرۆزییەکی بۆ بوون و لاشەی مرۆڤەکان تیادا نییە بەلای منەوە، چونکە فۆرمێکی تەواو ستەمکاری هەیە، تاکو کاتێک باوەڕمان بە بوونی خێزان هەبێت لەنێو کۆمەڵگادا، دەبێت کارمان بۆ ئەوە بێت ئەوەی لەنێو سنووری خێزاندا دەژی، چیدی پیاو، ژن، کوڕ، کچ لەنێو سنوورەکانی پارێزراوی مافەکانیان بن وەک مرۆڤ، نەوەک وەک ژن و پیاو، یان وەک کوڕ و کچ. بێگومان مرۆڤیش لە ساوایەتییەوە بۆ منداڵی و لەمنداڵییەوە بۆ جەوانی و لە جەوانییەوە بۆ کامڵێتی و لەکامڵێتییەوە بۆ گەورەیی و پیری و تا دواییش مردن، دەگۆڕدرێت و شوناسی پڕ دەبێت لە فرەیی و جیاوازی. مرۆڤ هەمیشە بەرەو گۆڕان دەچێت و هەرگیز وەک خۆی، یان لە ئاستێکدا نامێنێتەوە لەناو کۆنسێپتی مرۆڤبوونیدا بە هەستە ئاینییەکەی. هوروژمی شوناس لە هەموو لایەکانییەوە کراوەیە و لەبەردەم پرۆسەی گۆڕان و وەرچەرخاندا ئامادەیی هەیە، واتە مرۆڤ هەمیشە لە گۆڕاندایە و ژن و پیاو بوونیش گەیشتنە بە ژن و پیاو بوون لەو هەلومەرجەی دەخوازێت بۆ بە ژن بوون و بەپیاو بوون. بۆ نموونە منداڵێک وەک منداڵێکە و دوایی دەبێت بە کچ یان بەکوڕ و دوایی دەبن بە ژن یان بەپیاو. وەک سیمۆن دی بۆڤواریش دەڵێت «یەکێک لە دایک نابێت وەک ژن، بەڵکو دەبێ، بە ژن» (٨) بە هەمان شێوە بیرمەندێکی گەورەی وەک سپینۆزامان بیردەکەوێتەوە لە شوێنێکدا دەڵێت «هاوولاتی لەدایک نابێت، بەڵکو دروست دەبێت» لەبەر ئەمەیە سیمۆن دی بۆڤوار بە وردی پێمان دەڵێتەوە، ئێمە ئەوانە نین یان بە فەزیلەتی تایبەتمەندی بوونێکی تایبەت یان شتێکی ترانسێندتاڵی و موتەعالی، بەڵکو «ئەم بوونە هیچ نییە جگە لەوەی چی دەکات تێیدا.. ئەو لە ڕێگای کردارەکانییەوە دەپێورێت» (٩)

بێگومان بوونی ئێمەیش وەک مرۆڤ لە کردارەکانماندا لەنێو خێزان و تەواوی کۆمەڵگادا بەرجەستەیە. کردارەکانمان دەبنە شاهیدی ئەو ڕاستییەی ئێمە چەند مرۆڤین و چەند بەفەزیلەتین لە مرۆڤبوونماندا، بەڵام لە ڕێگای ئەو ئەزموونانەوە کە بەخراپە و بەدیان دەبینین، دەبێت هزرمان کار بکات و گۆڕانکاری بێتە کایەوە. مرۆڤ پێش ئەوەی ژن و پیاو بێت لە دایک دەبێت و هیچ جارێک ئایدۆلۆجیایەک ناتوانێت کۆمەڵێک دروشمی بەسەردا بسەپێنێت وەک بوونەوەرێک جێندەرێک بەدەسەڵاتتر لەهێزدا، چونکە ژنبوون لەگەڵ لەدایکبووندا بەرجەستە نابێتەوە، بەڵکو لەنێو جیهاندا بەرجەستە دەبێتەوە کە گەشتنە بەو ئاستەی دەیەوێت و پێی دەگات. لەبەر ئەمەیە دی بۆڤوار دەڵێت «جیاوازی لەنێوان سێکسەکاندا «جێندەردا» فاکتێکی بایۆلۆجییە، نەک ڕووداوێک (Event) بێت لەنێو مێژووی مرۆڤایەتیدا» (١٠) بە ناڕووداو کردنی، بێگومان بە ناترانسێندتال کردنی مێژووی مرۆڤایەتییە، کە لەسەرەوە ئاماژەی پێدراوە. وەک نیتشە هەمیشە لە زۆر شوێندا ئاماژەی پێدەکات بۆ دژایەتیکردنی ئیفلاتوونیزمەکان، فینیۆمینۆکان دروست دەبن، نەک زووتر لە شوێنێکی ترەوە بێن و بێنە ناو دنیاوە. بە مانایەکی تریش، شتێک نییە زووتر بیری لێکرابێتەوە و پلانی بۆ دانرابێت لە هەستە غەیبانی و میتافیزیکییەکەیدا. هەرچەندە دی بۆڤوار لەوەی سەرەوە ڕادیکاڵانە تەماشای کێشەی ژن دەکات و تەنانەت کێشەی لەگەڵ چەمکی بۆ نموونە (دایکایەتیبووندا) لەبیرکردنەوەیدا هەیە بۆ ئەوەی مەسەلەی (ژن) بکات بە مەسەلەی ئەوەڵ و ئاخیر (سەرەکی)، لەبەر ئەمەیە، تەماشای بیرۆکەکەی هیگڵ (سەروەر و کۆیلە) دەکات وەکو نموونە ئۆنۆلۆجییەک بەکاری دەهێنێت و دەڵێت (سەروەر و کۆیلە) «باشترە بەسەر ژن و پیاودا بوترێت» (١١) یان بەرامبەر مارکسیش دەڵێت «پرۆلیتاریا هەمیشە بوونیان نەبووە، بەڵام ژن هەمیشە هەبووە» (١٢) بەهەرحاڵ باسکردن لە

واقیعی کوردی لە ئاستە گشتییەکەیدا، واتە بتوانین جیهانبینی ماسوولکاوی پیاوانە بخرێتە ژێر ڕۆشنایی بابەتەکەوە، واتە تاکو چەند بتوانێت بەم کارە لە هونەری پێکەوە ژیان ورد بێتەوە و تێبگات. جگە لەوە مانیفێستی کردنی جیهانبینی پیاوانە ماسوولکاویانە ستایلێکی خێڵەکییانەی دەبێت. بە هەمان شێوەیش جێندەری بەرامبەر سیاسەتی ماسوولکە دەکات بە قوربانییەکانی خۆی بۆ بەردەوام بوونی لەسەر درێژەپێدانی جۆری ژیانی پەتریارکی، کە بە پەراوێزکردنی ئەوانی تر ئیش دەکات، واتە تاکو ئەو ساتەوەختەی پیاو نەبین، بە جۆرێک لە جۆرەکان بووینەتە قوربانی ئەو سیستەمەی جەستەمان دەهارێت و لەت و پەتمان دەکات. زێدەڕۆییش نییە کۆمەڵی کوردەواری ئێمەیش لە ئاستێکی گشتیدا هەڵگری ئەو فۆرمانەیە لە ستەمکاری. چەمکی نەهیلیزم، ڕاکێشی چەمکی هیومانیزم دەکات بۆ خودی کۆمەڵگاش. هیومانیزمێک، بتوانێت هەموومان وەک مرۆڤ تەماشا بکات بە جیاوازییەکانمانەوە، چونکە ئەمە بە بەردەوامی پێویستی بە «ڕاپەڕینە». کۆمەڵی کوردەواری: هەستێکی ئوسوڵی پیاوسالاری هەیە و ڕیشەکەی لەناو ستراکتۆرێکی ئایینی تەقلیدی پیرۆزگەرایی پێکەوەیی توندە. کۆمەڵی کوردی ڕادەی فەمینینی خۆی تەوزیف ناکات، یان ئەو فەمینینەی زۆر پێوە دیارنییە و لە بوونی ئیرۆسی کەمتر دەکاتەوە لە ئاستە ژیارییەکەیدا و خۆشەویستی کردنیدا بۆ شتی نوێ. ستایلی خۆشەویستی و ڕۆمانسیەتی بە جۆرێک لە جۆرەکان لە مۆدێلی کۆمەڵگای (گوند) یان حاڵەتی (سەرەتایی) دەچێت. ئەمەیش بۆندێکی پتەوی بۆ یەکگرتوویی ئەندامانی خێزان و کۆمەڵگا هەیە. ئەم کۆمەڵگایە هەرچەندە تێکهەڵکێشە بە ئەتمۆسفێرێکی مۆدێرن، تەنانەت وەک لە دەرەوەڕا لیبرال کرابێت وایە، هەرچەندە شتێکی زۆر خەڵەتێنەرە، بەڵام بە هەمان شێوە مرۆڤ دەتوانێت هیوای پێی هەبێت، هەڵگری شتێکی دووفاقە لەناو خۆیدا. کە دەڵێین واقیعی ئێمە لە پێوەندییە ئیرۆتیکییەکەیدا گەمە ناکات، دیارە مەبەستمانە بڵێین بۆ تەواوی هەمووانە و پرۆسەیەی ژیان و بوون لەخۆی دەگرێت، نەک وتنێک تەماشاکردنێکی تایبەتگەرایانە بەرهەم بهێنێت- کاتێک ئەو واقیعە کار لەسەر ئاکامی هونەری پێکەوەیی (نەک پێکەوەیی کۆلێکتڤی ئایینی و تەقلیدی).

پیاو-تاق و تەنیایی، پیاو- ڕادیکاڵیزمی جیهانبینی خودایی کۆنسێپتی مۆنۆسیزم دەنووسێت لەناو جیهاندا یان ستایلی پیاوانەیە لە دەرەوەوە و ناوەوەشدا. ئەو گەمەیە دەکات، ئەمەیش بێ گومان گەمەی سیاسەتێکی (خودا)یانەیە، بنچینەکانی لەنێو ئایندا خۆی دەبینێتەوە و هەڵگری نۆرمێکی گەردوونیشە. دوایی لە شوێن و بابەتەکانی تردا دەگەڕێمەوە سەر ئەم خاڵە، لێرەدا بەم واتایەی سەرەوەمان بێت، لە فەزای کۆمەڵگای پیاوانەیی کۆلێکتڤ ئایینیدا، تەنیا- ژن- ناگرێتەوە، بەڵکو ڕووبەرێکی گشتیمان مەبەستە لە ژیان و بوون بۆ بەشداربوون لەناویدا، واتە خودی پیاوەکانیش دەگرێتەوە. بێگومان ئەم کایانە هەموویان دەگرێتەوە لە ئاست بەشداربووندا بۆ ستەمکاری و ڕێگا خۆش کردنیش بۆ هیچ نەگوتن و دامەزراندنی ئیمپراتۆریەتی بێدەنگی، تاکو ئەو کاتەی لەنێو کۆمەڵگایەکدابین، شتەکان ڕووبەڕووی هەموومان دەبێتەوە و لەگەڵ هەموو یەکەکاندا مامەڵە دەکات وەک ژن بین یان پیاوبین.

تاکو تراژیدیا و کارەساتەکانی (ژن)ان پابەندبن بە پیاوەکانەوە کۆمەڵگاوە، واتە تاکو ئەوکاتەیش پیاوەکان مامەڵەیان لەگەڵ کۆیلەبوونی خۆیاندا نەکردووە بۆ پرنسیپەکانی جیهانبینییەک لە دەرەوەی خۆیاندا، ئەمەیش ئەو جیهانبینییە کۆنەپارێزەیە بۆ خۆ دۆزینەوەی مرۆڤ لە پیاوبوونیدا نەک لەمرۆڤبوونیدا، لە هەلومەرجی شوناسێکی ڕەقوتەقدا، نەک نەرمونیانی و جیاوازیبوونیدا. واتە سروشتی مرۆڤ وەک پیاو دەبیندرێت و ڕامانی لەسەر دەکرێت، نەک وەک سروشتی ناپیاوانە، هیچ گومان نییە لەنێو سروشتدا پیاوەکان و ژنەکان هەن، بەڵام لەنێو سروشتی مرۆڤدا وەک (مرۆڤ) ئایا ئەوەی پیاو دەکات بە مرۆڤ و ژن ناکات بە مرۆڤی تەواو چییە؟ ئەمە مەگەر تەنیا مێژووی تاقانەیی عورف و دابونەریت و کۆدەکانی ئایینە مۆنۆسیزمەکان وەڵامی بدەنەوە، یان ئیفلاتوونیزم و ئەریستۆییزم و دواییش ڕەگەزپەرستی و سێکسیزم.

باشترین نموونەی فیکری مرۆڤایەتی لەنێو فەلسەفە و

ئەدەبیاتی یۆنانیدا (هیسۆید، ئیفلاتوون و ئەریستۆ)یە کە سروشتی پیاو بە سروشتی مرۆڤ دەشوبهێنن، تەنانەت ژن دەخەنە پاڵ کۆیلە و رەنگە لەدواییدا بگەڕێینەوە سەر ئەم باسەیش لە شوێنی تردا. بۆ نموونە ئەرستۆ «کە قوتابی ئیفلاتوون بوو لە ئەکادیمییەکەدا، وای بیرکردەوە کە ژن بە جۆرێک لە جۆرەکان ناکامڵن (پرۆژەیەکن تەواو نەکراون)، جۆرێکن لە پیاوی تەواو نەبوو، لەبەرئەوە بیری وابوو کە بێهوودە و بێ سوودە فێری بکەیت و خوێندەواری بکەیت؛ تەنانەت خوێندەواری کاریگەریی بۆ سەر منداڵەکانیشی نابێت، لەکاتێکدا کاراکتەری (پاشماوەیی) دەگەڕێتەوە بۆ سپێرمی پیاو»(١٣) ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە، کاریگەرێکی زۆری لەسەر بونیادی بیرکردنەوەی (سەینت ئۆگەستین) لە دیدە ئایینییە مەسیحیانەکەیەوە هەیە، کە خودا مەسیح، قەشە، رەبەنن و تەنیا ئەوان هەڵگری حەقیقەتی ناوەوەن و ژنان بە هەمان شێوە ئەرستۆییەکە، مۆتەکامیل نین. تەنانەت فەیلەسوفێکی رۆشنگەری وەک جان جاک رۆسۆ بەڵگەیە بۆ ئەوەی هێز و تەقەللای عەقڵ و بیرکردنەوەی مرۆڤ لە سروشتی پیاودا دەبینێتەوە نەک ژن. باکگراوندی کاریگەرییەکەی لە ئیفلاتوون و ئەرستۆوە بۆ ماوەتەوە، بۆ نموونە حاڵەتی ژنێک کە شووی کردبێت لەلایەن جولیاوە کلێر بەم شێوەیە پێناسە دەکات «ژنێکی بەفەزیلەت تەنیا موستەحەقی ئەوە نییە رێزی مێردەکەی بگرێت، بەڵکو دەبێت بە دەستیشی بهێنێت؛ ئەگەر مێردەکە گلەیی لێ بکات، ئەوە موستەحەقی گلەییە؛ خۆ ئەگەر کردارێکی بەریئانە بنوێنێت، ئەوە بە زۆرترین کات لەتاوانەکەیدا بناسرێتەوە ئەوە تاوانبارە، تەنانەت پاراستنی دەرکەوتنی خۆیشی بەشێک لە ئەرکەکانێتی»(١٤) هەروەها رۆسۆ لە کتێبی ئەمیلدا لە ئاست جیاوازی منداڵی کوڕ و کچدا دەڵێت: دەبێت لەمنداڵییەوە رێگایان لێبگیرێت، چونکە تاکو ژیانیان هەیە دەبن بە بابەتی گەورەترین و بەردەوامترین رێگا لێگرتن، ئەوە بەدروستییە: یەکێک دەبێت لە سەرەتاوە ئەو رێگرییەیان بەسەردا بسەپێنێت، چونکە دوایی بەهیچ شێوەیەک گران و ناڵەبار نابێت بۆیان، بەو شێوەیە دەتوانێت رەوایەتی هەموو فەنتازیاکانیان بکەیت و ئامادەباشیان دەبیت لەپێناوی کەسانی تردا.. ئەم خووە رێگە لێگرتنە بۆ ژنان دەبێت بەهێمنی بکرێت، چونکە پێویستیان پێی دەبێت لە هەموو ژیانیاندا، جا لەبەرئەوەیە هەمیشە دەبێت بن بە رەعیەتی پیاوان یان لەژێر جەجمێنتالیتی (بڕیاردانی) پیاواندا بن و بەهیچ شێوەیەک کە هەرگیز رێگایان پێ نەدرێت خۆیان لەسەروو ئەو بڕیارانەدا ببیننەوە(١٥) چونکە بەو شێوەیە دێتە پێش چاو کە هەموو ئەو کۆنسێپتی پێوەندییەی «نێوان ژن و پیاو لەلای رۆسۆ لەوێوە چەکەرەی دەرکردووە کە ترسێکی گەورەی لە ئازادبوون هەبووە، تەنیا لە مەڕ ئەو کەسەی کە کۆنترۆڵ دەکات، لەسەروو هەموویانەوە، ژن و مێرد دەبێت لەسەر باوەڕپێکردن بە یەکتری کاربکەن، کە ئەمە شتێکە لەلای رۆسۆ نابێتە جێگای رامان»(١٦)

بێگومان کۆی ئایدیۆلۆجیستەکان بە تێکڕای نهێنی و کۆد و شەرعییەتەکانیانەوە، ترسێکی گەورەیان لە دنیای ئازادی و لیبرالیزم هەیە و دەبێتەوە، لە هەموو کات و سەردەمەکاندا. ئێمە کاتێک باس لەمە دەکەین، دیارە لەنێو کۆمەڵی کوردیدا تاکو ئێستاکەیش نەگەیشتووینەتە ئاستی گەیشتن بەو باوەڕپێکردنە بە ئازادی و جێگەی متمانەکردن بەوانی تر، رەنگە بەتایبەتی مەبەستمان لەوانەیش بێت کە خۆیان بەجۆرێک لە جۆرەکان بە کەسانی سادە و عەوامیش نازانن. بەهەرحاڵ ئەمە لە کات و سەردەمی تردا وتراوە و رامانی لەسەر کراوە، بەڵام گرنگە بۆ ئاماژەپێدان بەفیکر و فەلسەفەی ئەخلاقییەکانیش لە کۆنتێکستە سیاسیەکەیاندا بۆ دەوڵەت شار یاری دەکەن.

بۆ نموونە کۆمارەکەی ئیفلاتوون کە سەیرترین و جۆرترین کۆمار دەکەوێتەوە بۆ مرۆڤایەتی لە مێژووی فەلسەفەی سیاسیدا، جیهانبینە مەسیحییە توندەکەی هیگڵ و دواییش ئایندە زۆر تێکشکێنەرە ئایدۆلۆجییەکەی کارل مارکس لەبەردەم سروشتی مرۆڤایەتیدا وەک ئۆبجێکتی ئایدیۆلۆجی هاوتا دەکاتەوە، بەڵام باکگراوندی ئەو وتنانە بۆ خۆیان دەگەڕێنەوە بۆ ئەو ئوسوڵیەتە فەلسەفییەی خودی ئیفلاتوون و ئەرستۆ، چونکە رۆسۆ کاتێک لە دەست ئازادی و کردنەوەی پانتایی شوێن لە شاردا بێچارە دەبێت، بانگەوازی (گەڕانەوە بۆ سروشت) دەکات،

ئەمەیش گەڕانەوەیە بۆ ناو دۆخی ڕاستەقینەیی مرۆڤ بەلای ئەوەوە، لێرەدا سروشت بەو مانایەی ئەو مەبەستێتی تەنیا قەبیلە و ژیانێکی دیار و بە عەزیەتیشە، گەڕانەوە بۆ سروشت، بەهیچ جۆرێک چارەسەرکردن نییە، جگە لە ڕاکردن لە چارەسەرکردن و دواییش گەڕانەوە بۆ ئوسوڵیەت و سەلەفیەت و نۆستۆلجیا بۆ ڕابردوو. بە کورتی لەبەرئەوەی سروشتی ژنان بەو شێوەیە پێویست دەکات بن بەبابەتی چاودێری کردن و ئەوامری پیاوان، چونکە بۆ خۆیان ناتوانن ئەو کارە بکەن و لە تەواوی کایەکانی کۆنترۆڵکردندا لاوازن پێمان وایە تاکو ئەم چرکەساتەی ئێستاکەیش، کۆمەڵی کوردەواری لەو جۆرە ئەتمۆسفێرەدا دەژی و بەردەوامە. بۆ نموونە ئیفلاتوون لە کتێبی یاساکاندا بەشێوەیەکی «لا معقولانە» دەڵێت «ژن و پیاو نابێت بەدوای ئەو ڕێگایەدا (تەراتێنەدا- Pursuits) بڕۆن لەگەڵ موقابیل و لەگەڵ هەموو هێزیاندا»(١٧) هەر ئەمەیە کە لە کۆماردا، ئیفلاتوون (سروشتی مرۆڤ) جیا دەکاتەوە بەسەر دوو بەشدا و پێمان دەڵێت: لە دوو جۆر بوون، کە ڕەگەزی سوپێریێر (ڕەگەزی باڵا) لێرە و لەوێ ناودەبرێت بە پیاو «ئەفراندنی ئۆریجیناڵ (تەکوینی ڕاستەقینەی بوون) تەنیا لەپیاو پێکهاتووە»(١٨) و ڕیشەی ئەمەیش دەگەڕێتەوە بۆ کاریگەریی شاعیری بەنێوبانگی گریکی هیسۆید بەسەر ئیفلاتوونەوە. لەکاتێکیشدا ئیفلاتوون تەواوی شاعیر و هونەرمەند و سۆفیستەکان لەکۆمارەکەیدا دەردەکات. بەمانایەکی تریش ئەم جیاکردنەوەیەی (بەهێز و لاواز) یان (بەنرخ و بێ نرخ) یان (عەقڵ و بێ عەقڵ) (نەرم و ماسوولکاوی) لە خودی گەڕان و خەیاڵدانی مرۆڤایەتی کەم دەکاتەوە. هێزی یان سەرچاوەی فەمینین تەنیا لە بونیادی ژندا نابێت ببینرێتەوە و بەرجەستە بکرێتەوە. ئەم فەمینینییە دەبێت کاریگەریی خۆی بەسەر بوون و ژیانەوە بەجێ بهێڵێت، ئەگینا ئیرۆس بۆ ژیان کەم دەبێتەوە و هێزی خۆشەویستنی ژیان و مرۆڤایەتی و جیهان بێ نرخ دەبێت. لێرەدا مایەی بیرکەوتنەوەیە کە ئاماژە بەبیرۆکەی ئیرۆس بدەین لەلای ئیفلاتوون، بۆ نموونە وردترین کەس لەسەر ئیفلاتوون و سوکرات نووسیبێتی ڕەنگە گریگۆری ڤلاستۆس بێت، ئەو دەڵێت «جیهانبینی ئیفلاتوون بۆ خۆشەویستی وەک لێدانی شەقامێکە بۆ خۆشی (تەسلیە/ Pleasure) فەلسەفیانە. (Philosophic joy.) کە بە هەموو شێوەیەک داغڵ نەکردنی ژنە تیایدا»(١٩) بە کورتی ئەمە (کۆمەڵگایەک) نییە، بۆ نموونە وەک ئەوەی والتەربنجامین خەونی پێوە دەبینێت و لە فەزای خەیاڵ و نووسینیدا دەیەوێت پێشکەشی بکات. ئەو نەک هەر لە ڕێگای زمانە فرە چڕەکەیەوە، بەڵکو بە هەموو شێوەیەک دەیەوێت جەخت لەوە بکاتەوە، کە بوونی بلیمەت لەناو کۆمەڵگایەکە لەناو بوونێکی فەمینیندا، ئەمەیش بەو دەربڕینە زۆر چڕە ئەدەبییەی، کە ڕاستی ئەو فەمینینە بۆ خۆی سێکسوالیتێکردنی کۆمەڵگایە کە بۆ ڕۆشنبیربوونی و کردنی بە جیهانەوە، وەک لەسەرەوە هاتووە، نەهۆ سێکسوالیتەیە بۆ ڕۆشنبیربوون، دیارە لەبەردەم کایەی بەرهەمهێناندا بەرجەستەیە، ئەویش لەناو بوونێکی فەمینیندا ئاکام وەردەگرێت، بۆ بەرهەمی دروستبوونی بلیمەت. ئەو جۆرە ئیفلاتوونیزمەی لەناو سەنتەرێکی تایبەتی ئەخلاقییەوە لە کۆمەڵگا دەڕوانێت، ڕاستە لەسەر ڕەهەندەکانی خۆشەویستی بۆ (حیکمەت و فەلسەفە) دەگیرسێتەوە، بەڵام پراکتیزەکردنی ئەو بیرکردنەوەیە بەرگریکردنە لە سیستەمێک لە عەقڵ لە هەستە ئیسۆتریکییەکەیدا بۆ خۆی (دۆزینەوەی خودا)، کە دواجار فۆرمێکی پیاوانەیی پەتریاک وەردەگرێت و بەرهەم دەهێنێتەوە، نەک لە هەستە فەمینینەکەیدا بۆ بوون و دنیا، بەڵکو لە کۆنتێکستە زۆر تۆتالیتارەکەیدا بۆ بوون و دنیا. بۆ نموونە ئەگەر ئیفلاتوون تەواوی شتەکان لە ئۆنتۆلۆجیاوە ببینێت وەکو خۆی، ئەوە والتەر بەنجامین زۆر جەخت لە کایەی (لاشە- ڕوخسار- شوێن) دەکات، کە لەناو ئەم کایەیەدا، ئەوەی کاریگەری تەواو بەدەست دێنێت، بوونی ڕوخسار و لاشەکانە وەک ئەوەی هەن، نەک بوونی جەوهەر و کایە ناوەکییەکان، ئەمەیش بە دیالەکتیکی ڕوخسار ئیمیج ناو دەبات. بە هەرحاڵ، مایەی بیرکەوتنەوەیە لە ئەدەبیاتی کوردیشماندا و زۆر بە تایبەتی لە هەشتاکاندا، چیرۆکەکانی چیرۆکنووس شێرزاد حەسەن بەرەخنەی توندن لە بونیادی کۆمەڵگای تەقلیدی و باوکسالاری و شەڕێکی گەورەی نوێگەریشن لەبەردەم چەمکی یاخیبوون و ڕاپەڕیندا. ڕەنگە

(حەسار)ی بەرهەمی شێرزاد حەسەن لەم مەیدانەدا دیارترینیان بێت. حەسار کاراکتەرەکانی چۆن نمایش بکەن و چۆن دروست کرابن، دیارە ئەمەیان باسێکی ترە، تایبەتی کاریگەرێتی جیهانبینی فرۆیدیزم بەسەرییەوە.

وەک کاک ڕێبین هەردی لەسەر ئەم بابەتە دەڵێت «لای ئێمە کێشەی چیرۆکی شێرزاد حەسەن، کێشەی تاکەکەسێک نییە، بەڵکو بەرئەنجامی سەرجەم پێوەندییەکانی ڕۆشنبیرییەک و ئاستە پەروەردەییەکانێتی» (٢٠) باسکردن لەو پانتاییەی بۆ ستەمکاری خۆش کراوە لەناو کۆمەڵگای یەکگرتوو و باوکدا، جێگای ڕەخنەی توندە لە چیرۆکەکانی شێرزاد حەسەندا. ستەمکارییەک لەناو کۆمەڵگای باوکسالاریدا سیاسەتی سێکسوالیتە ڕابەری دەکات. شایانی بیرکەوتنەوەیە لەبەردەم مامەڵەکردنی بابەتگەلی بەم شێوە، چونکە ئیفلاتوون بەرگری لە کۆمەڵگای پیاوان دەکات، بە بەهانەی ئەوەی عەشقی پیاوان بۆ فەلسەفە و ژنان و منداڵانیش پەراوێز دەکرێن و چیرۆکەکانی شێرزاد حەسەن-یش مامەڵەیەکی سەرسەختە لەبەردەم جیهانبینی سیستەمی چەوسێنەری پەتریارکیانەدا، سیستەمی تاقانەیی ناو خێزان و کۆمەڵگا. ئەوەی گرنگی هەیە وێناکردنی ئەو واقیعەیە لە هەستە ستەمکارەکەیدا، بەدوای ئەوەدا وردەکاری ئەرکی لێکۆڵینەوەیە بە ئاستە جیاوازەکانیدا بنیشێتە سەر فیلدەکانی تری، بەزانست و کارکردنی میتۆدی. ئەگەر وێناکردنی ئەو واقیعە لە هەستە ئۆتۆرۆتیەکەیدا هەمیشە قوربانییەکانی خۆی بوێت، ئەوە ئەرکی مۆڕاڵی ئێمەی مرۆڤ، دۆزینەوەی شتە شاردراوەکان و تەنانەت دزراوەکانی خۆمانە وەکو کاراکتەر، دیارە مەبەستم لە ونبوون و بەجێهێشتنی بەشەکانی کەسایەتی خۆمانە لەناو خودی ئەو سیستەمەدا/ ئەو شوێنەدا/ جیهاندا. دەمەوێت بڵێم نەبینین و بەرجەستە نەکردنەوەی دیوەکانی (فەمینین) لە ژیانی کۆمەڵگای ئێمەدا، بۆ خۆی سەنترالیتیرن کاراکتەرە بۆ پەرەپێدان و درێژەپێدانی ستەمکاری و پەتریارکیەت لە ئاستە پیاوانە/ فالۆسێنترۆمەکەیەوە. دەڵێم، ڕەنگە بوون و چەمکی فەمینین بۆ مرۆڤی کورد لەم واقیعەدا گرنگی خۆی هەبێت و وەکو یەک (ژن و پیاو)، گرنگی بەو مەبەستەی بتوانن لایەنەکانی خۆیانی پێ بدۆزنەوە، چونکە نەک هەر پێکەوە لەناو یەک کۆمەڵگادا دەژین، بەڵکو کاراکتەری مرۆڤ، لە گەڕانێکی هارمۆنیدا پابەندی خۆی هەیە بەشێوازەکانی خۆیەوە، بەمەیش چەمکی فەمینین بێ ئەندازە گەمەی خۆی لەنێو گەردوون و جیهاندا دەکات. ژیان بەشێوە سروشتییەکەی کە هەمیشە لەگۆڕان و وەرچەرخاندایە، هەمیشە بەدیوە فەمینینەکەیدا دەسەلمێت، چونکە بەرهەمهێنانەوەیە، واتە بەجۆرێک لەجۆرەکان نووسینەوەیە. ڕەنگە ونبوونی چەمکی فەمینین لەلای (پیاو)ی کورد بۆ خۆی ونبوونی ئەو ڕەهەندانەش بێت کە بەرامبەر ئەوی تر کار لەسەر کردنەوەی شوناس بکات. ڕەنگە ونبوون و نەبینینی فەمینین لەلای پیاوی کورد، بۆ خۆی نەبوون و هەست نەکردنیش بێت بە جیهانبینی هونەری و ئاگاداری ژیاری و کولتووری بەگشتی. هەست کردن بە هونەریبوونیشمان لە ئاست سروشت و بوون و جیهاندا، بێگومان هەستکردنمانە بە زیندوویێتی مرۆڤایەتیمان لەناو کۆی کایەکانی ژیاندا، ئەمەیش هەرگیز لە دەرەوەی هەستەکانی فەمینیندا نییە. مرۆڤ لەناو کولتوورەکەیدا بوونەوەرێکی هونەرییە، نووسین و هونەر و دراما و گۆرانی وتن بەڵگەن بۆ ئەم حەقیقەتە. لە بوونیدا کاریگەریی خۆی بەجیهانەوە بەجێ دەهێڵێت و کەم و زۆریش لە دەرەوەی ئەم کاریگەرییەدا ناتوانێت بژی، لەبەر ئەم هۆیە زۆر گونجاوەیە لە گەردووندا مرۆڤ هەڵگی زمانە.